

Alexandrijská knihovna – myšlenka a její uskutečnění

Novodobá Alexandrijská knihovna je mimořádnou a jedinečnou kulturní a vědeckou institucí, která nemá z mnoha hledisek ve světě obdobu. Jde o znovuoživení myšlenky staré více než 2300 let. Pro tuto knihovnu byla postavena velmi originální budova, jež se řadí k nejpozoruhodnějším stavbám 20. století.

S důvody, proč Ptolemaios I. Sotér založil Múseion a Alexandrijskou knihovnu jako její součást, si historikové dodnes lámou hlavu. Avšak je pravděpodobné, že hlavním podnětem k tomuto činu byla nejen směr jeho velkorysosti a touhy po moci, slávě a upevnění vlády, ale také zřejmě jeho moudré poznání, že založit takové intelektuální centrum je výhodnější než vojenská tažení, jejichž výsledkem jsou jen zdánlivě vítězové a poražení. Lze takto soudit i proto, že ostatní vládcí helenistických států zakládali řecké knihovny jako střediska řecké civilizace a kultury, která sloužila k upevnění jejich moci.

Pokud jde o tuto motivaci starověkého řeckého panovníka, ocitáme se na nepevné půdě domněnek a mýtů. Někteří současní skeptikové dokonce označují mnohé okolnosti týkající se založení, vývoje a zániku starověké Alexandrijské knihovny za chiméru. Ostatně podobně jako jiné vědy je i historická věda v neustálém vývoji a je tedy pravděpodobné, že se dočkáme mnohých oprav týkajících se této legendární starověké instituce.

Co však nelze popřít, je síla myšlenky, byť zčásti mytologizované. Ač okolnosti zániku Alexandrijské knihovny v 7. století dosud nebyly zcela jednoznačně a věrohodně objasněny, zůstalo postupně ničení tohoto jednoho z největších pokladů starověku v kulturním povědomí Evropanů. Svědčí o tom např. zmínka Richarda de Bury (+1345), kancléře a pokladníka britské říše, který ve svém spise „*Philobiblon sive amore librorum*“ (Philobiblon čili

o lásce ke knihám) v kapitole „*Querimonia librorum contra bella*“ (Knihy naříkají na válku) takto lituje ztrát, k nimž došlo v důsledku požáru této knihovny asi v r. 47 př. n. l. v době Caesarova válečného tažení do Egypta: „*Věřu nejsme s to dosti želeť jednotlivých knih, které byly zničeny v různých částech světa vinou válek. Připomínáme přece perem žalujícím strašnou pohromu, kterou způsobili najatí vojáci za druhé války alexandrijské v Egyptě, kde shořelo v plamenech 70.000 svazků, jež byly shromážděny za králů z rodu Ptolemaiova... Jak mnoho děl astronomických bylo tehdy zničeno, děl zachycujících pohyb těles nebeských, všechna postavení planet, mléčnou dráhu, věštné rody komet, a vše, co se děje na nebi nebo v etheru! Kdo by se nehrozil nad zápalnou obětí tak neblahou, kde se podával inkoust místo krve, kde žhoucí žár spáleniště se smácel krví praskajícího pergamenu, kde žravý plamen strávil tolik tisíc nevinů, v jejich ústech nebyla ještě lež, kde nelítostný oheň změnil tolik schránek věčné pravdy v zapáchající popel.*“⁽¹⁾

Pokud jde o akt zakládání starověkých knihoven, máme středověké svědectví Gabriela Naudého (1600-1653), francouzského bibliografa a knihovníka kardinála Mazarina, který napsal ve svém díle „*Avis pour dresser une bibliotheque*“ (1627) (Jak vybudovat knihovnu), že „*není nic čestnějšího a nic neposkytuje takovou záruku, jak získat dobré jméno mezi lidem, než vybudovat krásné a velkolepé knihovny a ty pak zasvětit veřejnosti a předat je do jejího užívání.*“⁽²⁾

Tato myšlenka žije dodnes. Chápu se jí i dnešní představitelé demokratických států. Ostatně co jiného byla rozhodnutí prezidenta G. J. R. Pompidou (1911-1974), který dal vybudovat v centru Paříže světoznámé kulturní středisko s rozsáhlou knihovnou, a dalšího francouzského prezidenta F. M. Mitteranda (1916-1966) dát postavit rovněž v centru Paříže velkolepou, i když po mnoha stránkách funkčně problematickou budovu Národní knihovny Francie, která byla pro veřejnost otevřena v roce 1995.

Obdobnou myšlenkou byl zřejmě také veden současný egyptský prezident Husní Mubarak.

Tím „našeptávačem“ byl tentokrát údajně Mustafa El-Abbadi, profesor historie egyptského původu. Ten přednesl v roce 1972 před učiteli Alexandrijské univerzity projev, v němž se přimlouval za znovuoživení „matky všech knihoven“, jak nazval starověkou Alexandrijskou knihovnu.³⁾

Rektor Alexandrijské univerzity pak o dva roky později podal oficiální návrh, aby se znovuoživením starověké Alexandrijské knihovny navázalo na slávu faraonského Egypta, byť nadlouho zastíněného řeckou a římskou kulturou. Protože doklady o obsahu knihovnických fondů Alexandrijské knihovny téměř chybí, nemohlo jít o její obnovu v pravém slova smyslu, ale spíše o **znovuoživení myšlenky vybudovat Alexandrijskou knihovnu jako egyptské a mezinárodní intelektuální středisko.**

Nicméně dějiny se nikdy doslova neopakují. Motivace prezidenta Mubaraka znovuoživit tuto myšlenku a uskutečnit ji byla obohacena o snahu napravit neštěstí, které postihlo nejen egyptskou, ale i antickou a nakonec také světovou kulturu, když zanikla starověká Alexandrijská knihovna. Bylo rozhodnuto, že její fondy, které mají dosáhnout až 8 milionů knihovnických jednotek, budou přednostně zaměřeny na **všechny kultury, které vznikaly, vyvíjely se a zanikaly v neobyčejně pro lidskou kulturu příznivém pásmu v zemích kolem Středoziemního moře.**

Kromě hlavní myšlenky, motivace a vůle k jejímu uskutečnění je tu ovšem celá řada okolností odlišných od poměrů ve starověké společnosti. Žijeme v období rychle postupující globalizace. Je tu OSN a jeho organizace pro výchovu, vědu a kulturu UNESCO, které vstoupilo do příprav projektu nové Alexandrijské knihovny již v roce 1987 a jehož generální ředitel pak s prezidentem Mubarakem položil základní kámen k budově této knihovny. H. Mubarak při této příležitosti označil znovuoživení Alexandrijské knihovny za **globální kulturní událost.**⁴⁾

Vybudování nové Alexandrijské knihovny začalo být v mezinárodním měřítku chápáno jako splátka

foto J. Kubiček

dluhu především bohatších částí světa než je Egypt za to, co po tisíce let se vyvíjející egyptská kultura dala kultuře světové, především pak evropské. V rozsáhlé mezinárodní pomoci při výstavbě Alexandrijské knihovny se pravděpodobně skrývá i jistá omluva za minulé kolonizační chování bývalých koloniálních mocností vůči Egyptu a jeho kulturním památkám. Jeho důsledkem je dnes nebývalé rozptýlení mnoha cenných staroegyptských památek v muzeích, galeriích a na jiných místech evropských metropolí. Velmi křiklavým případem je např.

foto J. Kubiček

obelisk přivezený z Luxoru do Paříže a vztyčený v roce 1836 na náměstí Svornosti na památku Napoleonova tažení do Egypta.⁵⁾

V současné rozsáhlé pomoci při vybudování nové Alexandrijské knihovny lze spatřovat pokračování toho, co už započalo ve druhé polovině 20. století. Připomeňme velkolepou záchranu dvou chrámů v Abú Simbelu a přemístění Venušina chrámu z ostrova Filé na jiný ostrov, kde již nehrozí zatopení těchto památek po výstavbě tzv. Vysoké přehrady před Asuánem.

Alexandrijská knihovna má v historickém povědomí současného Egypta a také celé současné globalizující se lidské kultury oživit znalosti nejen o dvou kulturách – staroegyptské a antické, ale o všech dalších kulturách Středozemního moře. Má posílit soudržnost egyptské dosud stále ještě sociálně silně rozpolcené společnosti s téměř padesátiprocentní negramotností. Má se stát místem bádání, kritického myšlení, tvůrčího setkávání a diskusí, a to i v mezinárodním měřítku, symbolem dialogu mezi

odlišnými kulturami v protikladu k válečným střetům a terorismu.

Poznámky:

- 1) DE BURY, R. *Philobiblon*. Kap. VII. Knihy naříkají na válku. Přel. Milada Jarolímková z lat. krit. vyd., jež vydal Max Joseph Husung ve Výmaru 1931. *Knihovna*, 1945, roč. 1, s. 185.
- 2) GRUNBERG, G. *Bibliotheca Alexandrina à mi-parcours*. *Bulletin des Bibliothèques de France*, 1998, č. 4, s. 76.
- 3) Matka všech knihoven. *100+1 zahraniční zajímavost*, 2002, č. 10, s. 4.
- 4) *Bibliotheca Alexandrina : A library revived*. *Horus*, 1990 (Spring), s. 20-21.
- 5) Více v knize FAGAN, B.M. *Oloupený Nil. Výkrádači hrobů, turisté a archeologové v Egyptě*. Praha : Mladá fronta, 2001.

Jiří Cejpek
ÚISK FF UK

Základní údaje o nové Alexandrijské knihovně v Egyptě

Architektonická soutěž:	1988-1989
Realizace vítězného projektu:	1995-2001
Celkové náklady:	cca 217 mil. US\$
Autoři architektonického návrhu:	Snøhetta, Norsko
Autoři realizačního projektu:	Snøhetta Hamza Consortium

Budova

Počet podlaží:	11
Výška budovy:	33 m
Celková plocha podlaží:	85 405 m ²
z toho: univerzální knihovna	36 770 m ²
z toho: studovna s volným přístupem k fondům	20 000 m ²
- kulturní aktivity	4 210 m ²
- technické služby	10 860 m ²
- Mezinárodní škola informační vědy	3 500 m ²
- Konferenční centrum a další prostory	30 840 m ²

Knihovní fondy

	při zahájení provozu/perspektivně
- knihy	200 000/8 mil.
- periodika	1500/4000
- audiovizuální dokumenty	10 000/50 000
- rukopisy a vzácné tisky	10 000/50 000
- mapy	– /50 000

Zaměstnanci

200/500

Informatizace knihovny

OPAC, internet, cca 2200 počítačů, napojení na komunikační dálnice

Poznámka: uvedené údaje je nutno považovat za orientační
